

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง

อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม

Management of Religious Properties of Temples in Naimueangsubdistrict, Mueang District, Nakhonphanom Province

ฤดีมาศ พรหมอารักษ์,

สมเดช นามเกต และ บุญส่ง ลินธุ์นอก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Rudeemas Prom-arak,

Somdet Namket and Boonsong Sinthunok

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail : jack_nitikorn_wichuma2517@hotmail.com

*****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด 2) ศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด 3) เสนอแนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 รูป/คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ โดยเสนองานวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ 1) เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชนตามหลักพระพุทธศาสนา 2) ใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติต่อความต้องการทุกภาคส่วน 3) การแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการเป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส 4) การทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมและเงินผลประโยชน์ของวัดเป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม และ 5) จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม

2. สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในภาพรวมทั่วไปการจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องโดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันทีรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด มีรูปแบบการจัดการ 2 รูปแบบคือ 1) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมายดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม 2) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณี

* วันที่รับบทความ: 7 กรกฎาคม 2564; วันที่แก้ไขบทความ 22 กรกฎาคม 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 26 กรกฎาคม 2564

3. แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัด ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยแนวทางการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดทั้ง 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) ต้องบริการ ในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนตามหลักเมตตาธรรมใช้ที่ดินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) ต้องเน้นการควบคุม ตรวจสอบโดยปรับเปลี่ยนไปตามความสำคัญของปัจจัย 3) ความเหมาะสมกับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด 4) การทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด เน้นวิธีการจัดทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด 5) รูปแบบที่เหมาะสมโดยดำเนินการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้

คำสำคัญ : การจัดการ; ศาสนสมบัติ; วัด

Abstracts

The objectives of this research were: 1) to study the factors affecting the management of religious properties of the temples 2) To study the general condition in the management of religious properties of temples and 3) Propose guidelines for the management of religious properties of temples This is a qualitative research collecting data from 10 key informants/person with interview guide form present the research in a descriptive and analytical manner

The results showed that : 1. Factors affecting the management of religious treasures in the temples are: 1) providing assistance services to the people according to Buddhist principles; 2) using control and inspection to ensure management of religious treasures to meet the needs of all sectors; 3) appointment of personnel The maintenance and operation is to draw people to help the abbot's management of temple relics. 4) Bookkeeping of temple relics and temple benefits is a methodology that is a database that helps the abbot make decisions about managing temple relics. appropriate, and 5) keep the account in an appropriate format.

2. General conditions in the management of religious treasures of the temple In general, the general management is in good condition, but lacks proper guidance, especially the preparation of the work plan for the management of religious treasures as a systematic model for the abbot to be able to work on the management of the religious property immediately. Manage religious treasures of the temple. There are 2 types of management: 1) a model for managing the temple's religious treasures according to the law, implemented according to the manual of the Office of Buddhism in Nakhon Phanom Province; 2) a model for managing the temple's religious treasures according to tradition.

3. Guidelines for the management of religious treasures of the temple In the performance of the temple's religious treasure study management according to the goals set by the guidelines for the development of the temple's religious treasures management in 5 forms as follows: 1) Must provide services in the manner of helping people according to the principle of mercy, using the temple's land for maximum benefit 2) must focus on the control and audit by adjusting according to the importance of the factors 3) the suitability of one of the factors that are important to the management of the temple's relics 4) the bookkeeping of the temple relics and the benefits of the temple The temple emphasizes on the method of accounting as required by law. 5) Appropriate format by adjusting the accounting format according to the conditions in which the practitioner can keep the account.

Keywords: Management; Religious Treasures; Temples

บทนำ

วัดเป็นสิ่งที่สถาบันสงฆ์ผู้สังคัมไทยเป็นเวลายาวนาน มีบทบาททั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งเป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้เป็นโรงเรียนของชาวไทยมาโบราณกาลเป็นโรงพยาบาลเป็นที่พำนักพักใจและเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมวัดเป็นคำที่ใช้เรียกสถานที่ทางพระพุทธศาสนาแต่โบราณ รวมทั้งดินและอาคารเช่นอุโบสถวิหารศาลากุฏิที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้นด้วย ที่ดินวัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดตามกฎหมายของสงฆ์มี 3 ประเภท 1) ที่วัดหมายถึงที่ดินที่ตัววัดตั้งอยู่มีอาณาเขตเห็นชัด 2) ที่ธรณีสงฆ์หมายถึงที่อันเป็นสมบัติของวัดจะอยู่ที่ไหนก็ตาม 3) ที่กัลปนาที่ดินนี้ไม่ถวายตัวผืนดินถวายแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนาวัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น ท่านย่อมมีสิทธิในการหาประโยชน์จากที่ดินของวัดได้แต่มีใช้ว่าพระคุณท่านจะสามารถจัดผลประโยชน์ในที่ดินวัดได้อย่างอิสระเสรี ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมมีมาตรการป้องกันผลเสียหายอันจักเกิดขึ้นแก่พระศาสนาตามมาภายหลังเจ้าอาวาสจึงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับของคณะสงฆ์และต้องเพื่อการสงเคราะห์กับประชาชนทั่วไปเพื่อประโยชน์กับพระศาสนาที่ดินของวัดจะทำการซื้อขายไม่ได้และหรือจะนำความขึ้นฟ้องร้องให้บังคับที่ดินของวัดมาเป็นของตนเองก็กระทำไม่ได้แต่วัดสามารถจัดให้เช่าได้ทั้งที่ธรณีสงฆ์ในระยะเวลากว่า 3 ปีถ้าเกินกว่านี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งการเช่าที่ดินจะต้องไม่ใช้การเช่าเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ของผู้เช่าและไม่ว่าใครขอเช่าที่ดินวัดก็ต้องเก็บค่าตอบแทนทุกรายการให้เช่าที่ดินวัดโดยไม่มีค่าตอบแทนไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยเพราะอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนซ่อนไว้

ปัญหาอันเกิดกับที่ดินวัดมีมากมายบางเรื่องยังหาข้อยุติไม่ได้เช่นบอกว่าจะยกที่ให้วัดแต่ไม่มีการโอนให้วัดฝ่ายหนึ่งเห็นว่าถ้ามีเจตนาที่ถือที่ดินนั้นเป็นของวัดแล้วอีกฝ่ายบอกว่าถึงมีเจตนาแต่ถ้าหากไม่เป็นพันธกรรมหรือยังไม่โอนที่ดินถวายวัดก็ถือว่าที่ดินนั้นยังไม่ใช่ที่ดินวัดลูกหลานก็เลยนำไปจำหน่ายจ่ายโอนหรือบุคคลที่ไปอยู่อาศัยในที่ดินวัดอยู่ไปนานๆกลับฟ้องร้องต่อศาลขอออกโฉนดนำที่ดินมาเป็นของตนเองในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในสังคัมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากวัดวาอารามที่มีอยู่ก็พลอยเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้วยการสร้างวัดจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิธีการเดิมๆตามที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดถึงหลักการและวิธีการในการบริหารพระศาสนา รวมถึงการบริหารวัดไว้ให้พระสังฆาธิการพระสงฆ์ในสังฆมณฑลยึดถือปฏิบัติอย่างชัดเจนและเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัดศาสนสมบัติของวัดคือทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่งและเนื่องจากวัดเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การดูแลรักษาและจัดการก็เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคลคือวัดแต่แม้ว่าการดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใดๆ จะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้นๆก็ตามการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เจ้าอาวาสจะกระทำได้

นั้นจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและจำเป็นต้องเป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดไว้เป็นแม่บทให้เจ้าอาวาสถือปฏิบัติซึ่งการจัดการทรัพย์สินของวัดในด้านการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจำหน่ายออกจากทะเบียนการทำทะเบียนที่จัดประโยชน์ทะเบียนผู้เข้าวัดสามารถกระทำได้โดยเรียบร้อย เพราะมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนประกอบกับแบบทะเบียนแบบบัญชีและแบบพิมพ์อื่น ๆ กรมศาสนา ก็ได้กำหนดไว้ให้แล้วแต่อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการดูแลและจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งด้านพระศาสนาเองและการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงรักษาวัดก็ยังคงประสบปัญหาในการดำเนินการหลายประการ

ศาสนสมบัติคือสมบัติของพระศาสนาเป็นอุปกรณ์อันสำคัญยิ่งในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาซึ่งอ้างถึงเงินผลประโยชน์ของวัดต่างๆตามระเบียบที่ทางกระทรวงได้วางรูปการให้กรมการศาสนาเป็นเจ้าหน้าที่จัดการอยู่แล้วกล่าวคือวัดที่มีมรรคทายกก็ได้จัดการให้เป็นไปตามข้อบังคับเรื่องเงิน กัลปนาสงฆ์ถ้าวัดใดไม่มีมรรคทายกกรมการศาสนาได้ช่วยเหลือเจ้าอาวาสเก็บเงินผลประโยชน์ส่งต่อกระทรวง อยู่แล้วซึ่งยังคงเกิดข้อบกพร่องอยู่บ้างและถ้าจะตั้งกองรักษาให้เป็นหลักฐานมั่นคงตลอดถึงการที่จะให้กุฏิยืม เพื่อหาผลค่าดอกเบี้ยยเพิ่มทุนนั้นควรจะวางรูปแบบดังต่อไปนี้ (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์คงคปญโญ), 2553 : 417)

ข้อ 1. กรมการศาสนาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำและต้องคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ตั้งขึ้นเป็นกรรมการกองรักษาเงินผลประโยชน์รวมทั้งอธิบดีกรมการศาสนาด้วยเป็น 4 นายกรรมการคณะนี้ ขึ้นอยู่กับเถรสมาคมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นสมควรและจัดตั้งขึ้นบรรดากิจการทั้งปวง เป็นหน้าที่ของกรรมการจะถึงทำโดยได้รับอนุมัติจากคณะสงฆ์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีอำนาจเด็ดขาด

ข้อ 2. ในเรื่องของการบัญชีรักษาเงินผลประโยชน์ทางกองบัญชีกระทรวงได้ตั้งรูปแบบไว้เป็นที่แน่นอนแล้วคือ (1) บัญชีรายวันรับจ่ายเงิน (2) บัญชีแยกประเภทเพื่อให้ทราบว่ามีจำนวนเท่าไร (3) บัญชีรักษาตัวเงินที่ฝากไว้กับธนาคารตลอดถึงรายการที่ให้กุฏิยืมก็ให้คงรูปแบบเดิมไว้ก่อน

ข้อ 3. ควรจัดบัญชีการรักษาเงินให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมและเก็บไว้ที่วัดอีกชุดหนึ่งเพื่อจะได้เป็นการสอบสวนกันได้ง่ายคือ (1) สมุดใบนาส่งเงิน (2) ฎีกาเบิกเงิน (3) สมุดคู่มือสำหรับตรวจสอบเงินรายได้ที่นาส่งและเบิกแล้วคงเหลือในบัญชีทั้ง 3 อย่างนี้ถ้าวัดใดได้นำเงินส่งต่อกรรมการกรมการจะลงนามไว้และให้วัดเก็บเป็นหลักฐานต่อไป

ข้อ 4. กรรมการต้องเป็นผู้เก็บเงินผลประโยชน์ที่วัดทั้งหลายหรือเจ้าพนักงานกรมการศาสนา ส่งรวมฝากไว้ในที่ที่ปลอดภัยเมื่อวัดมีความจำเป็นต้องใช้เมื่อใดก็สามารถเบิกออกมาใช้ได้แต่ผู้เบิกต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสทุกครั้ง

ข้อ 5. ถ้ามีความต้องการจะกู้ยืมเงินกันระหว่างวัดเจ้าหน้าที่ยกของกรมการศาสนาบรรณายกหรือไวยาวัจกรวัดจะเป็นผู้จัดการแต่ต้องได้รับการอนุมัติจากเจ้าอาวาสทั้ง 2 ฝ่ายก่อนซึ่งต้องผ่านการพิจารณาจากกรรมการว่าเป็นการใช้จ่ายที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ไม่ใช่ไปในทางใช้จ่ายแล้วหมดไปเช่นการปฏิสังขรณ์วัดเป็นต้นและการกู้ยืมนี้ต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก่อนจึงจะสามารถทำการกู้ยืมได้

ข้อ 6. ในการเก็บรักษาเงินรายรับรายจ่ายนี้เมื่อครบ 6 เดือนแล้วไม่เกินวันที่ 15 ของเดือนถัดไปกรรมการจะต้องตรวจบัญชีเงินรายรับรายจ่ายและคงเหลือของทุกวัดเพื่อส่งบัญชียื่นยื่นยอดคงเหลือให้เจ้าอาวาสทราบเพื่อมรรคานายกหรือไวยาวัจกรตรวจสอบให้ถูกต้องตรงกับบัญชีของวัดต่อไป

ข้อ 7. การทำรายงานประจำปีเมื่อถึงเวลาสิ้นปีวัดต้องรวบรวมรายงานการรับและจ่ายเงินผลประโยชน์ของวัดส่งต่อกระทรวงโดยต้องส่งทั้งรายรับรายจ่ายตลอดถึงการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์โดยทุนของวัดหรือจากการที่มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาควัดที่มีมรรคานายกมรรคานายกจะเป็นผู้ทำแต่ถ้าไม่มีกรมการศาสนาจะเป็นผู้รวบรวมรายงานขึ้นมาเพื่อให้กรรมการนาเสนอรัฐมนตรีว่าการต่อไป

จากสถานะทางกฎหมายของ “วัด” ทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวย่อมส่งผลไปถึงปัญหาในการดำเนินงานและและภาระหน้าที่ของวัดที่ว่าวัดจะมีสิทธิดำเนินการในเรื่องใดได้บ้างเนื่องจากนิติบุคคลนั้นการดำเนินการต่างๆต้องทำภายในวัตถุประสงค์ของตนแต่อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ในการพิจารณาขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนแตกต่างจากขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติให้ระบುವุฒิประสงค์ของนิติบุคคลนั้นไว้ในเอกสารการจัดตั้งนิติบุคคลนั้นอาทิมาตรา 1098 หมวด 4 ว่าด้วยบริษัทจำกัดบัญญัติให้มีหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทต้องมีรายการกำหนดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัทไว้ด้วยในการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนจึงอาจพิจารณาได้จากหนังสือจัดตั้งนิติบุคคลนั้นเองได้ (กรมการศาสนา, 2542 : 13)

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดถึงรายละเอียดอันจะต้องกำหนดไว้สำหรับการจัดตั้งนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนซึ่งรายละเอียดประการหนึ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ก็คือวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลในการจัดตั้งเพื่อดำเนินกิจการใดส่วนนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนตามปกติการพิจารณาวัตถุประสงค์ได้จากตัวบทกฎหมายที่จัดตั้งนิติบุคคลนั้นเองโดยที่จะมี มาตราหนึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นไว้อย่างชัดเจนแต่หากได้พิจารณาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งฉบับแล้วจะไม่พบมาตราใดกำหนดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของวัดไว้โดยชัดเจนเหมือนดังเช่นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนอื่นแต่การพิจารณาวัตถุประสงค์ของวัดซึ่งจัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนนั้นอาจพิจารณาได้จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักจารีตประเพณีที่ยึดถือกันมาตั้งแต่โบราณกาล

นอกจากนั้นปัญหาการบริหารการจัดประโยชน์ที่ดินวัดร้างและศาสนสมบัติกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งได้มีการแก้ไขครั้งล่าสุดเมื่อปี 2535 โดยมีได้มีการแก้ไขจนถึงปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมกับสภาพการณ์ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้สอดคล้องกับสภาพ

เศรษฐกิจและความเป็นจริงในปัจจุบันจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมกับสภาพเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพดังนั้น หากได้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้แล้วจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่จะเข้าทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติกลางทั้งในด้านวิชาการความชัดเจนในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการทำนิติกรรมและที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของพระศาสนาถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่งหากได้มีการบริหารจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมตามกฎหมายกำหนดไว้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมอีกทางหนึ่งด้วย (กรมการศาสนา, 2542 : 13)

จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นจังหวัดชายแดนตั้งเลียบชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วนของประเทศลาวนครพนมเป็นจังหวัดที่ประดิษฐานพระธาตุพนมอันศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ ซึ่งเป็นพระธาตุที่ประดิษฐานพระอรังคธาตุ (กระดูกหน้าอก) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (สมณโคตม) และนับเป็นพระบรมธาตุคู่เมืองนครพนมเป็นที่เคารพสักการะของชาวไทยและชาวลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงมาตั้งแต่บรรพกาลนานหลายพันปีพระธาตุพนมประดิษฐานอยู่ที่อำเภอธาตุพนมอยู่ห่างจากตัวเมืองนครพนม 52 กิโลเมตร จังหวัดนครพนมมีพื้นที่ประมาณ 5,502.670ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 740 กิโลเมตรนอกจากนี้ในตัวเมืองนครพนมยังมีพระธาตุนครประดิษฐานเป็นพระธาตุกลางเมืองด้วยพระธาตุนครนี้เดิมเป็นวัดที่ใช้สำหรับประกอบพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมืองนครพนมในอดีต

แต่ในปัจจุบัน จังหวัดนครพนมมีวัดร้างและวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่เป็นที่ตั้งของโบราณสถาน สถานที่แสวงบุญและท่องเที่ยวของผู้คนจำนวนมากดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดนครพนม ว่ามีความเป็นมาอย่างไรประการที่สองเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม ประการสุดท้ายผู้วิจัยจะได้นำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดจังหวัดนครพนม เพื่อเป็นประโยชน์แก่การจัดการศาสนสมบัติของวัดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด
2. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม

ระเบียบวิธีวิจัย

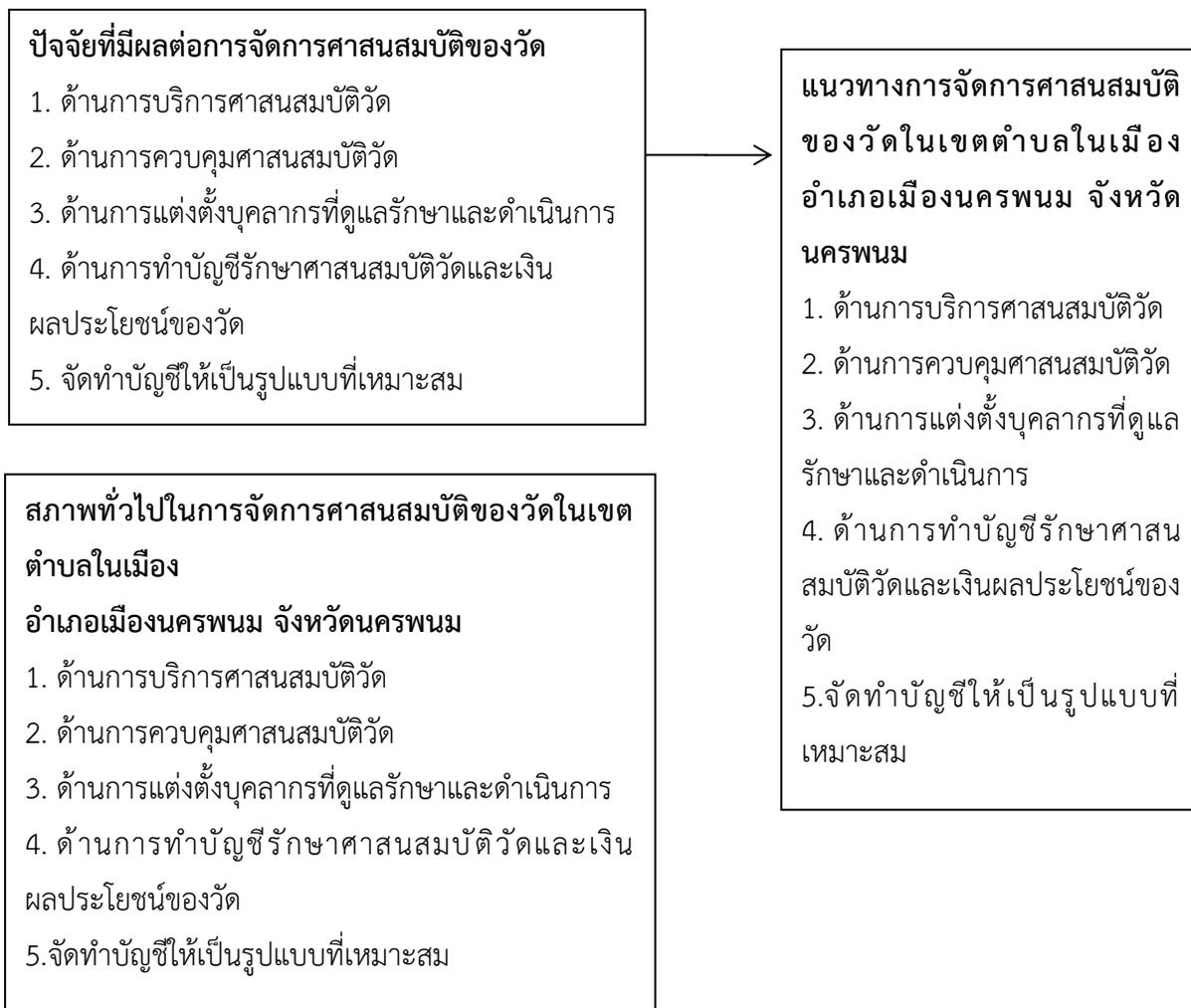
การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสารการวิจัย และโดยการสัมภาษณ์การแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย (Target group) จำนวน จำนวน 10 รูป/คน ได้แก่

1. พระสังฆาธิการ	จำนวน	3 รูป
2. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม	จำนวน	1 คน
3. ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม	จำนวน	1 คน
4. ไวยาวัจกรวัด	จำนวน	3 คน
5. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ	จำนวน	2 คน

โดยมีเครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) ทำการวิเคราะห์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัยสรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญคือ แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม ทั้งนี้จะเน้นการนำผลการวิจัยมาเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ทราบและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและข้อมูลตามเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด

การจัดการ (Management) เป็นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการจัดการภาคธุรกิจ (Business management) ที่รับผิดชอบต่อการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร การบริหารจัดการ (Management) จึงเป็นการกำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) ใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-

effective) สำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2545 : 19) เช่นเดียวกับการบริหารจัดการบูรณาการหลักธรรมในทางพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ได้ในทุกๆ ด้านทั้งด้านร่างกายและจิตใจอีกทั้งยังใช้ในการประกอบการทำงานของหน่วยงาน องค์กร ตลอดจนสถาบันครอบครัว หลักธรรมของพุทธศาสนาเปรียบเสมือนหม้อยาขนานใหญ่ที่สามารถหยิบยกมาใช้ในสถานการณ์นั้นๆ โดยไม่จำกัดกาลเวลา แต่พระพุทธรูปศาสนาไม่ได้จัดการบริหารออกมาในรูปแบบทฤษฎีและแนวคิดเหมือนกับในยุคหลังพุทธกาล ที่มีนักวิชาการได้นำหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ให้สอดคล้อง เพื่อสร้างคุณค่าทางสายบริหารให้กับบุคคลภายในและบุคคลภายนอกในองค์กร การแก้ปัญหาทางด้านการบริหารซึ่งเป็นหัวใจหลักของการบริหารทางรัฐประศาสนศาสตร์ดั่งนั้น หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในหน่วยงาน องค์กร และครอบครัว เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จะทำให้พฤติกรรมด้านต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจปราศจากความขัดแย้งพระพุทธรูปศาสนาไม่ได้จัดการบริหารออกมาในรูปแบบทฤษฎีและแนวคิดเหมือนกับในยุคหลังพุทธกาลการจัดการจึงเป็นการนำรูปแบบและคำสอนในทางพระพุทธศาสนา มาพิจารณาให้สอดคล้องและเหมาะสมต่อพฤติกรรมการบริหารซึ่งจะสร้างคุณค่าทางการบริหารเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกองค์กรการบริหารเชิงพุทธ คือ การปกครองหรือการบริหารเป็นสิ่งที่ควรจัดการให้เหมาะสมและสอดคล้องต่อความเป็นจริงผู้บริหารหรือผู้ปกครองควรปฏิบัติตน โดยใช้ธรรมะเป็นใหญ่ต่อการบริหารอันจะนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดขององค์กร(พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2535 : 28) ทั้งนี้ เพราะพระพุทธรูปศาสนามีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ด้านจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ กฎระเบียบการปกครอง เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา และปรัชญา(นิติย์ สัมมาพันธ์, 2541 : 14) โดยการใช้ธรรมะในการปกครองโดยหลักการหรือวิธีการใดๆ ที่พิสูจน์แล้วว่า เอื้ออำนวยประโยชน์ทุกฝ่าย เกื้อกูลความสุขทั้งในปัจจุบัน อนาคตและที่สุดแห่งชีวิตอย่างแท้จริง (ไชย ณ พล, 2537 : 8) โดยเน้นเฉพาะเรื่องการวินิจฉัยสั่งการและการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานตามลำดับ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2544 : 23) เช่นเดียวกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม5ปัจจัยได้แก่1. ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด2. ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด3. ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ4. ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด 5. ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมมีความจำเป็นต่อการจัดการศาสนสมบัติวัดเจ้าอาวาสต้องมีศิลปะให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นร่วมดำเนินการจัดการศาสนสมบัติวัดในการวางแผนจัดการความสัมพันธ์บุคคลในองค์กรอำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

2. สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด

1) การจัดการศาสนสมบัติของวัดมีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัดตามกฎหมายและกฎหมายและกฎหมายโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือแบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัยกับแบ่งเช่าสำหรับทำนามีการจัดทำบัญชีเช่าบัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจนตามข้อกำหนดโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เช่าและเจ้าอาวาสพร้อมกัน คณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน (สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร. จุลสัน ทันอินทร์อาจ : 3 มิถุนายน 2564) 2) การจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมมีการจัดทำบัญชีการจัดการศาสนสมบัติของวัดเจ้าอาวาสและคณะกรรมการดำเนินการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัดเพื่อให้พร้อมสำหรับการตรวจสอบมีการจัดทำระบบการจัดการมีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบแยกเป็นรูปแบบการแบ่งเช่าชัดเจนสังคมภายนอกสามารถเข้าตรวจสอบได้รวมถึงการส่งผู้แทนของวัดไปสำรวจผู้เช่าสำรวจพื้นที่ข้างเคียงอย่างต่อเนื่องว่าผู้เช่าหรือพื้นที่ที่ดินของวัดมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ระบุไว้ในบัญชีมากน้อยเพียงใด (สัมภาษณ์ พระครูกิตติสุตานุยุต : 13 มิถุนายน 2564) 3) การแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการโดยการเลือกไวยาวัจกรก่อนคณะกรรมการท่านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะไวยาวัจกรจะทำหน้าที่โดยตรงและเลือกคณะกรรมการท่านอื่นๆต่อไปให้สามารถจัดทำสัญญาเช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดอย่างถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบกฎหมายกำหนด (สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุภีพัฒน์ สุเมธ : 14 มิถุนายน 2564) 4) การควบคุมศาสนสมบัติวัดเจ้าอาวาสดำเนินการควบคุมดูแลในขั้นตอนออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่แทนหากผู้เช่าละเมิดสัญญาคณะกรรมการจะเป็นตัวแทนเจรจาให้เกิดการดำเนินการตามสัญญาหรือบอกยกเลิกสัญญา (สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติการ : 15 มิถุนายน 2564) และ 5) การทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดมีการจัดทำบัญชีเช่าบัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจนปัจจุบันมีการปรับปรุงสัญญาให้เป็นไปตามสภาพปัจจุบันโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เช่าและเจ้าอาวาสพร้อมกันคณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน

3. แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในภาพรวมทั่วไปการจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องโดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันทีรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนมมีรูปแบบการจัดการ 2 รูปแบบคือ 1. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามกฎหมายดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม 2. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นรายลักษณะอักษรหนึ่ง การดำเนินการจัดการศาสนสมบัติทั้ง 2 รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกันและมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ (สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร. จุลสัน ทันอินทร์อาจ : 3 มิถุนายน 2564)

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม ตามกระบวนการจัดการคือกระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆดำเนินตามขั้นตอนต่างๆโดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การการตระหนักถึงความสามารถความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หลักเกณฑ์วิธีดำเนินการดูแลรักษาบริการศาสนสมบัติควบคุมศาสนสมบัติวัดทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมได้ แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนมดังนี้

1. แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด แบบพึ่งพาวัดกับบ้านโดยวิธีดำเนินการดูแลรักษา (สัมภาษณ์ พระครูกิตติสุตานุยุต : 13 มิถุนายน 2564) แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นแบบศาสนสมบัติสงเคราะห์โดยบริการศาสนสมบัติพื้นที่ว่างเปล่าของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อวัดและประชาชนโดยการจัดการมีลักษณะการสงเคราะห์ประชาชนให้สามารถประกอบสัมมาอาชีพตามวิถีเกษตรดั้งเดิมของประชาชนในจังหวัดนครพนมคืออาชีพเกษตรกรรมและการจัดการศาสนสมบัติของวัดในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนให้มีที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอีกทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้เกิดการบริการประชาชนควบคู่กับการให้ประชาชนดำเนินธุรกิจในพื้นที่ของรัฐ (สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร. จุลสัน ทันอินทร์อาจ : 3 มิถุนายน 2564)

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด แบบควบคุมศาสนสมบัติวัดเชิงบูรณาการณโดยยึดหลักกฎหมายแต่ผ่อนคลายเป็นคุณธรรมหลักเมตตาธรรมใช้กฎหมายจารีตประเพณีมากกว่าระเบียบกฎหมายทั่วไปให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างวัดกับบ้าน(สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุภิปัตน์ สุขเมโธ : 14 มิถุนายน 2564)

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดแบบทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดโดยวิธีการจัดการทางบัญชีควบคุมศาสนสมบัติที่ดินวัดผลประโยชน์ที่เกิดจากการเช่าที่วัดมีการจัดทำสมุดควบคุมการรับและจ่ายเงินรายได้จากค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์มีการออกบิลให้ผู้เช่าไว้เป็นหลักฐานส่วนการทำบัญชีรายได้รายจ่ายมีการแบ่งจัดสรรเงินไปตามลักษณะการใช้จ่ายเงินของวัด(สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติการ : 15 มิถุนายน 2564)

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดแบบประสานกับการใช้คนโดยวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการต้องการช่วยเหลือวัดให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายได้แก่เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐบุคคลผู้ที่สังคมให้การยอมรับนับถือคณะกรรมการวัดเป็นต้นซึ่งทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสในการจัดการตรวจสอบควบคุมให้ผู้เช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัด(สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร. จุลสัน ทันอินทร์อาจ : 3 มิถุนายน 2564)

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการศาสนสมบัติของวัด การจัดการเรื่องที่ดินของวัดในภาพรวมทั่วไปการจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องโดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันทีรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดวัดในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนมมีรูปแบบการจัดการ 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมายดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครพนม 2) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรหนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติทั้ง 2 รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกันและมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด ตามกระบวนการจัดการคือกระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆโดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การการตระหนักถึงความสามารถความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยแนวทางการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดทั้ง 5 รูปแบบดังนี้ 1) การบริการศาสนสมบัติวัดเน้นการบริการในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนตามหลักเมตตาธรรมใช้ที่ดินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) การควบคุมศาสนสมบัติวัดเน้นการควบคุมตรวจสอบโดยปรับเปลี่ยนไปตามความสำคัญของปัจจัย 3) การแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการเน้นการแต่งตั้งตามความเหมาะสมกับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด 4) การทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดเน้นวิธีการจัดทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด และ 5) รูปแบบบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมโดยดำเนินการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้

1) ปรับปรุงองค์การการจัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นองค์กรอิสระเพื่อให้เกิดความประโยชน์และรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด

2) ปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการจัดประโยชน์และเหมาะสมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดและลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้เช่าที่ผิดกฎระเบียบสัญญาเช่าต่างๆรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า

3) ส่วนกลางควรมอบอำนาจหน้าที่ให้ส่วนภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้นเพื่อเอื้อต่อการจัดประโยชน์ได้ถูกต้องเป็นธรรมและรวดเร็วยิ่งขึ้น

4) ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเฉพาะกิจโดยเฉพาะเร่งรัดหนี้ค้างชำระและอื่นๆรวมทั้งตรวจสอบการรังวัดและปักหลักเขตแสดงแผนผังการเช่าให้ชัดเจน

1) จัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นองค์กรอิสระเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด

2) จัดประโยชน์ให้เหมาะสมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดและลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้เช่าที่ผิดกฎระเบียบสัญญาเช่าต่างๆรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า

3) ส่วนภูมิภาคการจัดประโยชน์อย่างถูกต้องเป็นธรรมและรวดเร็วยิ่งขึ้น

4) เร่งรัดหนี้ค้างชำระและอื่นๆรวมทั้งตรวจสอบการรังวัดและปักหลักเขตแสดงแผนผังการเช่าให้ชัดเจน

5) ระดมความคิดจากภาครัฐและภาคเอกชนร่วมพัฒนาที่ดินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6) เจ้าอาวาสจัดทำแผนพัฒนาที่ดินแบ่งเป็นระยะสั้นและแผนระยะยาว

7) คณะสงฆ์ระดับนโยบายระดมข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินวัดกำหนดเป็นนโยบายพัฒนาที่ดินวัดในระดับจังหวัดระดับภาคระดับประเทศ

8) จัดทำแบบฟอร์มที่เหมาะสมให้เกิดการปรับใช้ได้ตามรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับย้ายวัดว่าที่ดินที่ตั้งวัดเดิมจะเป็นที่ธรณีสงฆ์หรือเป็นที่วัดร้าง

2) ควรศึกษามาตรการการตั้งวัดในที่ศาสนสมบัติกลางจะดำเนินการได้หรือไม่อย่างไร

3) ควรศึกษาว่าเมื่อยกวัดร้างเป็นวัดมีพระสงฆ์ตามกฎกระทรวงแล้วมีมาตรการอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดร้างนั้น

4) ควรศึกษาเรื่องมาตรการทางกฎหมายให้ความคุ้มครองกับที่ดินของวัดอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา

ไชย ฌ พล. (2537). *ปรัชญาชีวิตและการรู้แจ้ง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย

ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2544). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์

นิตย สัมมาพันธ์. (2551). *การบริหารเชิงพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์

- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. เชียงใหม่: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์คงคปญโญ). (2553). *วิทยาพระสังฆาธิการเล่ม2*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิกจำกัด
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). *องค์การและการจัดการฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร : **Diamond in Business World**
- พระครูกิตติสุตานุยุต, เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม. สัมภาษณ์.
- พระครูปลัดสุภีพัฒน์ สุขเมโธ, เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม เจ้าอาวาสวัดอรุณญิกาวาส (ธรรมยุติกนิกาย), ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม. สัมภาษณ์.
- พระครูศรีปริยัติการ, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม, เจ้าอาวาสวัดโอกาสตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม. สัมภาษณ์.
- ว่าที่ร้อยตรี ดร. จุลสัน ทันอินทร์อาจ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนม. สัมภาษณ์.